

อัตลักษณ์ร่วมด้านประเพณีและ วัฒนธรรมที่สะท้อนในนิทานพื้นบ้าน กลุ่มชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จกกิจ วงษ์พินิจ
วิภาวดี มูลไชยสุข
ถิรพิทย์ ถาพรผาด

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องอัตลักษณ์ร่วมด้านประเพณีและวัฒนธรรมที่สะท้อนในนิทานพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชามีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ด้านประเพณี วัฒนธรรมที่สะท้อนในนิทานกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศไทยและกัมพูชา และ ๒) เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบอัตลักษณ์ร่วมด้านประเพณี วัฒนธรรมที่สะท้อนในนิทานกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศไทยและกัมพูชา

ผลการวิจัยพบว่าสาระด้านประเพณีที่สะท้อนในนิทานได้จำแนกออกเป็นประเพณี ๓ ประเภท ได้แก่ จารีตประเพณี หรือกฎศีลธรรม (Mores) ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมใดสังคมหนึ่งยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง พบในนิทานคติ นิทานศาสนา นิทานเกี่ยวกับสัตว์ ด้านที่ ๒ คือ ขนบประเพณี (Institution) ซึ่งหมายถึง ระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้แล้วปฏิบัติกันสืบมา ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ด้านที่ ๓ คือ ธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติที่ไม่มีระเบียบแบบแผน แต่นิยมปฏิบัติกันโดยทั่วไปจนเกิดความเคยชิน ส่วนการวิเคราะห์สาระทางวัฒนธรรมมี ๔ ประเภทได้แก่ ๑) คติธรรม (Moral) คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต เช่น ความเสียสละ ความขยันหมั่นเพียร การประหยัดอดออม ความกตัญญู ความอดทน ๒) เนติธรรม (Legal) คือ วัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณีที่ยอมรับนับถือกันว่ามีความสำคัญ เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ๓) สหธรรม (Social) คือ วัฒนธรรมทางสังคม รวมทั้งมารยาทที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคม เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร มารยาทในการติดต่อกับบุคคลในสังคม และ ๔) วัตถุธรรม (Material) คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค บ้านเรือน อาคารสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ

จากการวิเคราะห์อัตลักษณ์ร่วมด้านทางประเพณีและวัฒนธรรมที่สะท้อนในนิทานพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชาพบว่า อัตลักษณ์ร่วมด้านประเพณีที่ปรากฏชัดเจนได้แก่ ขนบประเพณีด้านการบวงสรวงเช่นไหว้บรรพบุรุษ ขนบประเพณีการรักษาผู้ป่วย ขนบประเพณีการเคารพบูชาสถานที่

ศักดิ์สิทธิ์ ขนบประเพณีการเกิด ขนบประเพณีเกี่ยวกับการตาย และขนบประเพณีการแต่งงาน ส่วนอัตลักษณ์ร่วมด้านวัฒนธรรมที่สะท้อนในนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชา เมื่อแยกประเด็นการวิเคราะห์เป็นรายด้านได้แก่ คติธรรม (Moral) คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต เนติธรรม (Legal) คือ วัฒนธรรมทางกฎหมายซึ่งเป็นระเบียบประเพณีเพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมเด่นชัดที่สะท้อนในนิทานได้แก่ อัตลักษณ์ร่วมด้านสหธรรม (Social) ซึ่งได้แก่พฤติกรรมการแสดงออกในสถานการณ์ต่าง ๆ บนพื้นฐานของศรัทธาและความเชื่อ และอัตลักษณ์ร่วมด้านวัตถุธรรม (Material) ซึ่งได้แก่สิ่งที่เป็นวัตถุ ได้แก่เครื่องใช้ไม้สอยในครัวเรือน สิ่งก่อสร้าง ได้แก่ โบราณสถานต่าง ๆ

คำสำคัญ:

(๑) ประเพณีและวัฒนธรรมชาติพันธุ์เขมร (๒) นิทานพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์เขมร (๓) นิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชา

Co-Identity on Tradition and Culture Reflected in Folktales of Khmer Ethnic Group in Thailand and Cambodia

*Assistant Professor Jongkit Wongpinit
Vipawadee Moonchaisook
Thirapit Thapornpard*

Abstract

The study entitled Co-Identity on Tradition and Culture Reflected in Folktales of Khmer Ethnic Group in Thailand and Cambodia aimed to; 1) study the tradition and culture reflected in the folktales of Khmer ethnic group in Thailand and Cambodia and; 2) analyze and compare the co-identity in the tradition and culture reflected in the folktales of Khmer ethnic groups in Thailand and Cambodia.

The results showed that the tradition reflected in the folktales are classified into 3 types. The first type is “Mores” which refers to social practice found in religious tales and animal tales. The second type is “Institution” which means social regulations already been set by society. The third type is “Custom” which refers to informal regulations, but commonly practiced and has gradually become familiar to people in the society. In analyzing cultural issues, there are ๔ types found in folktales. The first issue is moral which refers to culture that concerns with principles of living such as sacrifice, perseverance, frugality, obedience to elderly, gratitude and patience. The second issue is legal culture that concerns with laws including important principles that make people in society live happily together. The third issue is social culture which includes etiquette to contact with society such as eating etiquette, etiquette in dealing with various people in society and etc. The fourth issue is material culture such as apparel, medicine, houses, buildings and historical architecture.

The analysis of the co-identity of tradition and culture reflected in the folktales of Khmer Ethnic Group in Thailand and Cambodia showed that the co-identity of tradition clearly appearing includes an ancestor worship, treatment, a worship of sacred places, birth tradition, death tradition and a wedding ceremony. The co-identity of culture reflected in the folktales of Khmer Ethnic Group in Thailand and Cambodia is divided into the moral relating to principles of living and the legal culture relating to laws that make people in society live happily together. The most outstanding co-identity reflected in the folktales is social culture including expressions in different occasions based on faith and beliefs and the material culture relating to objects such as household appliances, buildings and historical remains.

Keywords:

(1) Fish and Salt (2) Economic Relationship (3) Phnom Dangrek Mountain (4) Southern Isan (5) Tonle Sap Basin

บทนำ

นิทานพื้นบ้านถือได้ว่าเป็นตัวสะท้อนประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อที่สามารถสืบค้นได้อย่างเป็นรูปธรรมจึงถือได้ว่านิทานพื้นบ้านเป็นมรดกทางวัฒนธรรมคู่แผ่นดินของทุกชนชาติ เป็นสิ่งที่เล่าขานสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น วัฒนธรรมการเล่านิทานมีมาตั้งแต่โบราณกาล เป็นสิ่งที่ปู่ย่าตายายนำมาใช้เป็นสื่อสำคัญในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว และใช้ในการอบรมสั่งสอนและให้ความรู้ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามแก่ลูกหลาน ตลอดจนเสริมสร้างจินตนาการฝึกการคิดวิเคราะห์ นอกจากนี้นิทานพื้นบ้านยังได้ถ่ายทอดเรื่องราวด้านประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น และยังได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคนในยุคสมัย โดยเห็นได้ตามเรื่องราวที่ปรากฏในนิทาน สิ่งนี้ทำให้นิชนรุ่นหลังได้เรียนรู้อดีตที่เป็นรากเหง้าหรือที่มาของประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อในปัจจุบัน ทำให้แต่ละท้องถิ่นมีอัตลักษณ์ของตนเองที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ อัตลักษณ์คือความรู้สึกรั้งถึงความเป็นตนเองและจิตสำนึกร่วมในสังคมที่มีความโดดเด่นแตกต่างจากบุคคลอื่นหรือสังคมอื่น เป็นเครื่องหมายของการแสดงออกแห่งตัวตน เป็นตัวบ่งชี้ลักษณะเฉพาะของตัวบุคคลชุมชนและสังคม โดยเห็นได้จากเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น และศาสนา เป็นต้น ซึ่งมีคุณลักษณะที่ไม่เหมือนกับของคนอื่น ๆ หรือสังคมอื่น ๆ (ยุรฉัตร บุญสนิท, ๒๕๔๖ : น. ๖๕) นอกจากนี้ MacDonal (2013: P. 95-96) ยังกล่าวว่าเรื่องเล่าหรือนิทานมีคุณค่าและแฝงด้วยสาระเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ผู้ฟังนิทานคุ้นเคย และสามารถเชื่อมโยงและทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันได้โดยง่าย นิทานจะสามารถนำมาใช้เป็นสื่อในการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันได้อย่าง

ลงตัว ผู้เล่านิทานจะเริ่มต้นด้วยการบอกแหล่งที่มาของนิทาน และฉายภาพสะท้อนด้านความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ผ่านเรื่องราวในนิทาน วัฒนธรรมและประเพณีเป็นสิ่งที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา มีความหลากหลายไปตามสิ่งแวดล้อมทางสังคม เป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิต มีการผสมผสานวัฒนธรรม ความเชื่อ หล่อหลอมเป็นแนวปฏิบัติที่ช่วยผู้คนในสังคมได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีในสังคม นิทานพื้นบ้านจึงถือเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญ และควรค่าแก่การอนุรักษ์ ซึ่งการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมมีหลายรูปแบบ ทั้งโดยการสืบทอดผ่านการปฏิบัติโดยตรงและการบันทึกเรื่องราวในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ที่สนใจหรือชนรุ่นหลังได้สืบค้นหาความรู้ เมื่อรู้และเข้าใจก็จะเกิดความตระหนักในคุณค่าของประเพณีและวัฒนธรรม เกิดความภาคภูมิใจและรักและหวงแหนในอัตลักษณ์แห่งตน นำไปสู่การสืบทอดอนุรักษ์เพื่อให้คงอยู่ต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน

งานวิจัยเรื่อง การศึกษาอัตลักษณ์ร่วมด้านประเพณีวัฒนธรรมที่สะท้อนในนิทานพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชา ดำเนินตามกรอบนโยบายด้านวัฒนธรรมของอาเซียน ที่มุ่งไปสู่การเป็นประชาคมสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเน้นการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน (Building an ASEAN Identity) ส่งเสริมการตระหนักรับรู้เกี่ยวกับอาเซียน และความรู้สึกรั้งของการเป็นประชาคมการส่งเสริมและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน งานวิจัยดังกล่าวจึงเป็นการศึกษาวิเคราะห์และนำมาซึ่งองค์ความรู้ด้านประเพณีวัฒนธรรมของสองประเทศที่มีความคล้ายคลึงกัน สาระทางวัฒนธรรมประเพณีในนิทานพื้นบ้านสามารถนำมาถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณี และแนวปฏิบัติของสังคม

สู่ชนรุ่นหลังโดยใช้นิทานเป็นสื่อได้อย่างลงตัว อันจะก่อให้เกิดสันติภาพที่ยั่งยืน

แนวคิดในทฤษฎีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Concepts in Cultural Identity Theory) จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า มีนักวิชาการหรือผู้วิจัยท่านอื่น ๆ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมไว้หลากหลาย อาทิ ฉลาดชาย รมิตานนท์ (๒๕๔๕: น. ๓๔) กล่าวว่า อัตลักษณ์นั้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นลอย ๆ ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างของคนในวัฒนธรรม ในช่วงเวลาหนึ่ง และวัฒนธรรมถือเป็นสิ่งก่อสร้างทางสังคม (Social Construct) วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่ง หรือตายตัว หากแต่มีรูปแบบเป็นวงจรที่เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” (Circuit of Culture) ดังนั้นอัตลักษณ์ทั้งหลายมีกระบวนการถูกผลิต (Produced) ให้เกิดขึ้น สามารถถูกบริโภค (Consumed) และถูกควบคุมจัดการ (Regulated) อยู่ในวัฒนธรรมเหล่านั้น นอกจากนี้ยังมีการสร้างความหมายต่าง ๆ ผ่านทางระบบของการสร้างภาพตัวแทน (Symbolic Systems of Representation) ที่เกี่ยวกับตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ อันหลากหลายที่เราเลือกใช้หรือนำเอามาสร้างเป็นอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนของเรา ทฤษฎีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแสดงให้เห็นสาเหตุที่มาของการแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง บุคคลใดบุคคลหนึ่ง สามารถอยู่ในกลุ่มวัฒนธรรมหลายวัฒนธรรมพร้อม ๆ กัน ซึ่งลักษณะที่แตกต่างกันสามารถปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ต่าง ๆ โดยอาจปรับไปสู่วัฒนธรรมอื่น ๆ ด้วย วัฒนธรรมสามารถทับซ้อนกันได้ และกลายเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดของแต่ละบุคคล มีการเปลี่ยนแปลงตามเวลาและประสบการณ์ วัฒนธรรมกำหนดวิถีชีวิตของบุคคลโดยรวม กระบวนการสื่อสารคือปัจจัยที่สร้างอัตลักษณ์ของ

กลุ่มวัฒนธรรม วัฒนธรรมส่งผลต่อการสื่อสารและการใช้ภาษา ถ้าผู้คนมีภาษาร่วมกันพวกเขาจะสามารถสื่อสารได้ดีและมีประสิทธิภาพ แต่ปัญหามักจะเกิดขึ้นในบรรดาผู้ที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน กล่าวคือเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์กันอาจมีอุปสรรคในการทำความเข้าใจได้ Salo-Lee, L. Konivuori, S. Luoma, I. and Laukkala, J. (2005). ได้สรุปคุณสมบัติของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ดังนี้

๑. อัตลักษณ์เกี่ยวกับยอมรับตนเอง และอัตลักษณ์ที่บุคคลอื่นมองเรา (Avowal and Ascription) อัตลักษณ์ยอมรับ (Avowal) คือการที่บุคคลรับรู้เกี่ยวกับตนเอง ซึ่งส่งผลถึงการแสดงออกของความคิดเห็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ส่วนอัตลักษณ์ที่บุคคลอื่นมองเรา (Ascription) เป็นวิธีที่ผู้คนมองเห็นและรับรู้ผ่านบริบทประกอบอื่น ๆ เช่นการสร้างภาพลักษณ์เป็นกระบวนการของการที่ผู้อื่นเป็นผู้กำหนดอัตลักษณ์ให้เรา บางครั้งอัตลักษณ์ที่ได้รับจะตรงกับตัวตนที่ผู้คนให้ความสำคัญกับเรา

๒. รูปแบบของการแสดงออก (Modes of Expression) รูปแบบของการแสดงออก (Modes of Expression) หมายถึง อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมซึ่งประกอบด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ชื่อ ฉลากป้ายกำกับ ความเชื่อทางวัฒนธรรม การใช้สัญลักษณ์และแนวคิดร่วมกัน ทำให้ผู้คนเป็นสมาชิกของกลุ่ม นอกจากนี้ยังหมายถึงบรรทัดฐานที่มีผลต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม กลุ่มวัฒนธรรมจะสร้างบรรทัดฐานสำหรับแนวปฏิบัติที่เหมาะสมและพฤติกรรมที่ยอมรับได้

๓. อัตลักษณ์ส่วนบุคคล อัตลักษณ์เชิงสัมพันธ์ และอัตลักษณ์ชุมชน (Individual, Relational and Communal Identity) อัตลักษณ์

ส่วนบุคคลหมายถึงการตีความอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของแต่ละบุคคลซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของตนเอง รวมถึงความเข้าใจในหลายมุมมองซึ่งมีทั้งความแตกต่างและความคล้ายคลึงของมุมมองระหว่างบุคคล

๔. ความคงทนและการเปลี่ยนแปลง ลักษณะของอัตลักษณ์ (Enduring and Changing Aspects of Identity) ความคงทนและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของอัตลักษณ์แสดงให้เห็นว่าบางแง่มุมของวัฒนธรรมมีโอกาสน้อยที่จะเปลี่ยนแปลงไปในระยะเวลาอันยาวนาน ขณะที่บางอย่างอาจเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว อัตลักษณ์มีลักษณะที่ยั่งยืนและเปลี่ยนแปลงไป อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอาจมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากปัจจัยหลายประเภทที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มคน ปัจจัยเหล่านี้ อาจเกี่ยวกับด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ หรือตามบริบท

แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรม ประเพณี (Tradition) เป็นวิถีคิด ความรู้สึก หรือ การกระทำต่าง ๆ ที่ตกทอดกันมาหรือสร้างขึ้นในกลุ่มคนและมีการถ่ายทอดสืบต่อกันไป โดยไม่มีการเขียนกำหนดไว้ ประเพณีเป็นรากฐานส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดวัฒนธรรม แต่วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ปรุงแต่งให้เจริญงอกงามขึ้นในลักษณะที่ยอมรับนับถือว่าดีงาม ประเพณีเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมซึ่งเป็นวิถีชีวิต (Ways of Life) ของคนในสังคม และลักษณะองค์ประกอบนี้จะปรากฏอยู่ในทุก ๆ ขั้นตอนการดำรงชีวิตจนกลายเป็นกระบวนการทางสังคม (Social Process) ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ต่าง ๆ มากมาย ดังนี้ พระยาอนูมานราชชน (๒๕๑๔ : น. ๓๗) ได้ให้ความหมายของคำว่าประเพณีไว้ว่า ประเพณี คือ ความประพฤติที่ชนหมู่นี้อยู่ในที่แห่งหนึ่งถือ

เป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกันและสืบต่อกันมานานถ้าใครในหมู่ประพฤติออกนอกแบบก็ผิดประเพณี หรือผิดจารีตประเพณี ส่วนพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๕ : น. ๕๐๑) ระบุว่า ประเพณี คือ สิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณี นอกจากนี้ จรัญ พรหมอยู่ (๒๕๒๓ : น. ๙๑) ยังให้ความหมายประเพณีไว้ว่า ประเพณี หมายถึง ความประพฤติสืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม ซึ่งเรียกว่า เอกนิยาม หรือ พหุนิยาม เช่น การแต่งงาน การเกิด การตาย การทำบุญ การรีนเริง การแต่งกาย เป็นต้น หรือ ประเพณีที่เรานำของชาติอื่นมาปรับปรุงให้เข้ากับความเป็นอยู่ของเรา เพื่อความเหมาะสมกับกาลสมัย ซึ่งเรียกว่า สัมพันธนิยาม เรื่องของประเพณีนั้น บางอย่างต้องคงรักษาไว้ บางอย่างต้องปรับปรุงให้เหมาะสมกับกาลสมัย กล่าวโดยสรุป ประเพณี คือ ระเบียบแบบแผนที่คนในสังคมหนึ่ง ๆ ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน จนทำให้รู้สึกว่าการไม่ปฏิบัติตามจะกลายเป็นเรื่องผิด ประเพณีอาจจะรวมไปถึงความคิด ความเชื่อ และวิธีการต่าง ๆ ของคนในสังคมกำหนดขึ้นมาเพื่อให้เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต

วัฒนธรรม โดยทั่วไปหมายถึงรูปแบบของกิจกรรมมนุษย์และโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัยและความเหมาะสม เป็นสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงเพื่อความเจริญงอกงาม และสืบทอดต่อกันมา วัฒนธรรมสามารถแสดงออกผ่านดนตรี วรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม การละคร และภาพยนตร์ คำนิยามของคำว่าวัฒนธรรมในพจนานุกรมฉบับ

ราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒ ระบุไว้ว่า วัฒนธรรมหมายถึง สิ่งที่ทำความเจริญงอกงาม ให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการ แต่งกาย วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา เป็นต้น นอกจากนี้ กฤษณา วงษาสันต์ (๒๕๔๒ : น. ๘๒) ยังกล่าวไว้ว่า วัฒนธรรม คือรูปแบบ หรือแบบแผนการดำเนินชีวิตของบุคคล ส่วนใหญ่ในสังคมนั่นเอง นั่นคือ การดำเนินชีวิตของเราทั้งหมดที่เข้าเงื่อนไขข้างต้นล้วนเป็นวัฒนธรรม ทั้งสิ้น วัฒนธรรมมองได้ใน ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะ ที่เป็นสภาวะ (Condition) คือ การมองวัฒนธรรม ในแง่กฎเกณฑ์กลาง ๆ เพื่อเปรียบเทียบว่าคนไหนมี วัฒนธรรมหรือไม่ อีกด้านหนึ่งหมายถึงการกระทำ (Action) คือการนำเอารูปแบบมาถือปฏิบัติในการ ดำรงชีวิต

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ด้านประเพณี วัฒนธรรมที่สะท้อนในนิทานกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ในประเทศไทยและกัมพูชา
๒. เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบอัตลักษณ์ ร่วมด้านประเพณี วัฒนธรรมที่สะท้อนในนิทานกลุ่ม ชาติพันธุ์เขมรในประเทศไทยและกัมพูชา

ระเบียบวิธีการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ร่วมด้านประเพณี วัฒนธรรมที่สะท้อนในนิทานพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ เขมรในไทยและกัมพูชาในครั้งนี้เป็นการวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอน ในการดำเนินการ ดังนี้

๑. ศึกษาจากเอกสารตำราที่เกี่ยวข้อง
๒. สัมภาษณ์ปราชญ์ท้องถิ่นด้านนิทาน พื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในจังหวัดสุรินทร์

และจังหวัดศรีสะเกษ ประเทศไทย และปราชญ์ ท้องถิ่นด้านนิทานพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์เขมรใน จังหวัดอุดรธานี และเสียมราฐ ประเทศกัมพูชา

ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาเอกสารและแหล่งข้อมูล ดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาและสำรวจพื้นที่แหล่งข้อมูล เบื้องต้นจากเอกสารตำราที่เกี่ยวข้อง

๒. การเก็บข้อมูลนิทานพื้นบ้าน ผู้วิจัย ทำการเก็บข้อมูลนิทาน ๒ วิธี ดังนี้

- ๒.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปราชญ์ท้องถิ่น โดยทำการกำหนดพื้นที่ในการสัมภาษณ์ โดย พิจารณาจากชุมชน และเรื่องเล่านิทาน ประวัติ ความเป็นมา กลุ่มชนในอดีตของชาวบ้าน

- ๒.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลนิทานพื้นบ้านที่มีผู้รวบรวม ไว้แล้ว

๓. รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับทางด้านคติชนวิทยา มานุษยวิทยา เพื่อสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

๔. เตรียมแบบสัมภาษณ์ อุปกรณ์ และ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ อุปกรณ์จัดบันทึก

๕. สัมภาษณ์และรวบรวมนิทานพื้นบ้าน เพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษานิทาน

๖. แปลนิทานจากภาษาเขมรเป็นภาษาไทย
๗. ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง และสละสลวยของภาษา

การวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษาอัตลักษณ์ ร่วมด้านประเพณี วัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทาน พื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชา ผู้วิจัย ดำเนินการศึกษาประเด็น ดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาในนิทานพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์เขมร

ในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษ กับนิทานพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในจังหวัดอุดรธานีชัย และเสียมราฐ

๒. จำแนกนิทานพื้นบ้านตามลักษณะของนิทานแต่ละเรื่องโดยอิงตามการจำแนกประเภทนิทานของ ประคอง นิมมานเหมินท์ (๒๕๕๑)

๓. นำนิทานที่แยกประเภทแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ เพื่อพิจารณาว่าแยกประเภทได้ถูกต้องเหมาะสมหรือไม่

๔. วิเคราะห์สาระด้านประเพณีและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานแต่ละเรื่อง

๕. วิเคราะห์อัตลักษณ์ร่วมด้านประเพณีและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของประเทศไทยและประเทศกัมพูชา ผู้วิจัยได้อิงตามแนวคิดของนักทฤษฎีด้านการวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ฉลาดชาย รมิตานนท์ (๒๕๔๕: น. ๓๔) และ Salo-Lee, L.Konivuori, S. Luoma, I. and Laukkala, J. (2005).

ผลการวิจัย

๑. ลักษณะพื้นฐานของนิทานพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์เขมร

ประเภทของนิทานมีความหลากหลายในแต่ละประเภทจะมีจุดประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น นิทานคติ มุ่งให้คติสอนใจ นิทานอธิบายเหตุ มุ่งบอกเล่าที่มาของสถานที่ บุคคลหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยอธิบายว่าเหตุใดสิ่งนี้ปรากฏในปัจจุบัน จึงเป็นเช่นที่เห็นและเป็นอยู่ เช่น ทำไมกระต่ายจึงปากแหว่ง ทำไมอิก้าจึงมีสีดำเป็นต้น ส่วนนิทานมุขตลก เน้นให้ความบันเทิงโดยไม่คำนึงถึงสาระหรือคติสอนใจใด ๆ ส่วนลักษณะของนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชามีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมากในด้านการ

วางเค้าโครงเรื่อง ซึ่งเหมือนกับลักษณะนิทานทั่วไปจากพื้นที่อื่น ๆ แบ่งโครงสร้างหลัก ๆ เป็นสามส่วนคือ ส่วนนำที่แนะนำตัวละครหลัก และบริบทของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตัวละคร ส่วนเนื้อหาเป็นเหตุการณ์ปมปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นกับตัวละครและส่วนสรุป ทำให้ทราบเรื่องราวปมปัญหาต่าง ๆ จะได้รับการคลี่คลายไปอย่างไร นิทานบางเรื่องมีเค้าโครงเรื่องเหมือนกันอาจจะแตกต่างกันในส่วนของการละเอียดค่อย เช่น บริบทด้านพื้นที่ชื่อของตัวละคร เป็นต้น

๒. ประเพณีและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทาน

จากการวิเคราะห์ด้านประเพณีและวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทานชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชา อิงตามการแบ่งประเภทวัฒนธรรมตามหลักทางด้านสังคมวิทยา ซึ่งเป็นที่ยอมรับจากสังคมโดยทั่วไปแบ่งได้ ๒ ประเภท ตามลักษณะสภาพสังคมในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งทั้ง ๒ ประเภทนี้จะต้องสอดคล้องกันเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน แต่รูปแบบที่มีลักษณะสวนทางกันซึ่งแนวคิดนี้จำแนกวัฒนธรรมออกได้ ดังนี้ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๕ : น. ๑๒) นิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์เขมรได้สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรม ๔ ประเภท ได้แก่ ๑) คติธรรม (Moral) คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และได้มาจากศาสนา ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของสังคม เช่น ความเสียสละ ความขยันหมั่นเพียร การประหยัดอดออม ความกตัญญู ความอดทน ๒) เนติธรรม (Legal) คือ วัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณีที่ยอมรับนับถือกันว่ามีความสำคัญพอ ๆ กับกฎหมาย เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ๓) สหธรรม (Social) คือ วัฒนธรรมทางสังคม รวมทั้งมารยาท

ที่จะติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสังคม เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร มารยาทในการติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ ในสังคม และ ๔) วัฒนธรรม (Material) คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค บ้านเรือน อาคารสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ส่วนด้านประเพณีที่สะท้อนในนิทานพบว่านิทานชาติพันธุ์เขมรได้สะท้อนให้เห็น ประเพณี ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) จารีตประเพณี หรือกฎศีลธรรม (Mores) ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมใดสังคมหนึ่งยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องและมั่นคง เป็นเรื่องของความถูกต้อง มีเรื่องของศีลธรรมเข้ามาาร่วมด้วย ๒) ขนบประเพณี (Institution) ซึ่งหมายถึงระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้แล้วปฏิบัติกันสืบมา ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม และ ๓) ธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติที่ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี ไม่เกี่ยวกับความผิดความถูกเหมือนจารีตประเพณี เป็นเพียงแต่นิยมปฏิบัติกันโดยทั่วไปจนเกิดความเคยชิน

๓. อัตลักษณ์ร่วมด้านประเพณีและวัฒนธรรมที่สะท้อนในนิทาน

จากการวิเคราะห์อัตลักษณ์ร่วมด้านประเพณีและวัฒนธรรมที่สะท้อนในนิทานชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชาทำให้พบว่ากลุ่มชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชามีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมกันหลายประการ มีความเหมือนและคล้ายคลึงกัน อาจมีส่วนที่แตกต่างในเรื่องของรายละเอียดบางอย่างที่มีการปรับเปลี่ยนตามบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อัตลักษณ์ร่วมด้านประเพณีวัฒนธรรมที่สะท้อนในนิทานสามารถสรุปได้ดังนี้

๓.๑) อัตลักษณ์เกี่ยวกับการยอมรับตนเอง

จากการศึกษาวิเคราะห์นิทาน

พื้นบ้านชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชาพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวมีอัตลักษณ์ร่วมกันในเรื่องของความเป็นชาติพันธุ์ที่แตกต่างกับชาติพันธุ์อื่น ๆ ในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วิถีชีวิตที่พรรณนาในนิทานพื้นบ้านได้สะท้อนวิถีชีวิตความเป็นตัวตนของชาติพันธุ์เขมรที่มีจุดเริ่มต้นในอดีตสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เช่น การยังชีพด้วยการทำไร่ทำนา หางของป่าในป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ อาศัยอยู่ในบ้านเรือนที่เป็นกระท่อมไม้ไผ่ ส่วนด้านภาษาพบว่าการใช้ภาษาในนิทานชาติพันธุ์เขมรมีความเป็นอัตลักษณ์บ่งบอกความเป็นชาติพันธุ์ที่ไม่ซ้ำกับชาติพันธุ์ใด การใช้ภาษาในบางช่วงบางตอนของนิทานเป็นการสอดแทรกบทกวีที่ไพเราะ มีการเล่นคำคล้องจอง การใช้ถ้อยคำอุปมาอุปมัย หรือมีการเล่นคำที่สนุกสนานชวนให้ผู้ฟังเกิดความเพลิดเพลิน นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ด้านความเชื่อซึ่งนิทานชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชาได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อต่าง ๆ ที่มีมาตั้งแต่โบราณกาล โดยความเชื่อต่าง ๆ อาจปรากฏในเนื้อหานิทานโดยตรง หรือเป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นภายหลังจากเรื่องราวในนิทานหรือตำนานเพราะเชื่อในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในนิทาน เช่น การเชื่อในอำนาจเร้นลับ สิ่งที่เหนือธรรมชาติความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ

๓.๒) อัตลักษณ์เกี่ยวกับรูปแบบของการแสดงออก

รูปแบบของการแสดงออก (Modes of Expression) หมายถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมซึ่งประกอบด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น รูปจำหลัก สัญลักษณ์ที่ขีดเขียนตามผนังถ้ำ ซึ่งสะท้อนความเชื่อทางวัฒนธรรมการใช้สัญลักษณ์และแนวคิดร่วมกันของสมาชิกในสังคม แสดงถึงความเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน นอกจากนี้ยังหมายถึง

บรรทัดฐานมีผลต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม กลุ่มวัฒนธรรมจะสร้างบรรทัดฐานสำหรับแนวปฏิบัติที่เหมาะสมและพฤติกรรมที่ยอมรับได้ อัตลักษณ์เกี่ยวกับรูปแบบของการแสดงออกที่สะท้อนในนิทานกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ได้แก่

๓.๒.๑) รูปแบบการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ต่าง ๆ รูปแบบการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ในนิทานเช่น นิทานเรื่อง พนมเปรี๊ยะ พนมเสรีย หรือ เขาชายเขาหญิง ซึ่งเป็นชื่อของภูเขาสองลูก หากจากกรุงพนมเปญ ไปทางจังหวัดกำปงจาม หลักกิโลที่ ๑๑๖ เรียกว่า “พนมเสรีย” หรือเขาหญิงและภูเขา “พนมเปรี๊ยะ” หรือเขาชาย ตำนานดังกล่าว ยังมีปรากฏที่จังหวัดสุรินทร์ ชาวชาติพันธุ์เขมรในจังหวัดสุรินทร์ เชื่อกันว่า พนมเปรี๊ยะ และพนมเสรีย ณ บริเวณวนอุทยานพนมสวาย อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เกิดจากการสร้างภูเขาแข่งกันของกลุ่มชายหญิง และเขาหญิงจะสูงกว่าเขาชาย ภูเขาทั้งสองลูกนี้มีตำนานเล่าขานถึงชัยชนะของผู้หญิงที่สามารถสร้างภูเขาได้สูงกว่าชาย โดยใช้ปฏิภาณไหวพริบและปัญญา จึงได้ชัยชนะมา มีสิทธิ์ในการตั้งกฎเกณฑ์ให้ฝ่ายชายเป็นฝ่ายไปขอฝ่ายหญิงแต่งงาน ซึ่งก่อนที่จะได้ชัยชนะมา ผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายขอผู้ชายแต่งงาน จึงกล่าวได้ว่าภูเขาดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ของเสรีภาพและชัยชนะของผู้หญิง

๓.๒.๒) รูปแบบการแสดงออกเชิงพฤติกรรม การแสดงออกเชิงพฤติกรรมที่สะท้อนในนิทาน และถือเป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์เขมรสะท้อนให้เห็นในนิทานพื้นบ้านหลายประการ อาทิ พฤติกรรมการแสดงออกระหว่างชายหญิง ซึ่งสังคมในนิทานส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบท ในอดีตผู้ชายมักเป็นผู้นำครอบครัว และเป็นผู้ที่มีความถูกต้องเสมอ มีอำนาจในการบริหารจัดการครอบครัว ผู้หญิงจะอยู่ในสถานะที่เป็นรองต้องคอยปรนนิบัติผู้ชาย ดูแลลูก

นอกจากนี้ยังมีพฤติกรรมการแสดงออกบนพื้นฐานของความเชื่อ นิทานได้สะท้อนพฤติกรรมการแสดงออกบนพื้นฐานของความเชื่อหลายประการ ความเชื่อเรื่องพลังเหนือธรรมชาติ เทพพรหมองค์อินทร์ต่าง ๆ ทำให้คนในสังคมแสดงออกผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ เช่นการบนบานศาลกล่าว การบวงสรวงเซ่นไหว้ ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์

๓.๓) อัตลักษณ์ส่วนบุคคล และอัตลักษณ์ชุมชน อัตลักษณ์ส่วนบุคคลที่สะท้อนในนิทาน เป็นลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัวของตัวละคร ตัวใดตัวหนึ่งในนิทานพื้นบ้าน นิทานชาติพันธุ์เขมร ตัวละครที่ถือเป็นอัตลักษณ์ เช่น “เนียงกันเมอคลู” หมายถึง แม่กระเซอกันร้ว โดยในนิทานจะกล่าวถึงเมียคนหาปลาผู้หนึ่งที่ไม่ใส่ใจภรรยาที่ใช้ใส่ปลา เมื่อกระเซอใส่ปลาริ้ว ก็ไม่รู้จักซ่อมแซม นิสัยมักง่าย ไม่เก็บหอมรอมริบ จนทำให้ยากจนลงเรื่อย ๆ จึงเป็นคำเรียกผู้หญิงที่มีลักษณะดังกล่าว นอกจากนั้นในนิทานเรื่อง “หญิงมายาดักขญา” เป็นเรื่องเกี่ยวกับหญิงผู้หนึ่งที่ไม่เชื่อสัตย์ต่อสามีตน นอกจากนี้ตัวละครในนิทานที่ถือเป็นอัตลักษณ์ร่วมกันในเรื่องของความฉลาดเจ้าเล่ห์ มีไหวพริบปฏิภาณในการเอาตัวรอดเสมอคือ อาเจีย

ส่วนในเรื่องอัตลักษณ์ชุมชน จากการวิเคราะห์นิทานชาติพันธุ์เขมรพบว่า นิทานตำนานต่าง ๆ เป็นกลไกสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากพื้นที่เขตจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ เคยถูกปกครองด้วยอารยธรรมขอมโบราณ หลักฐานที่เห็นเด่นชัดคือปราสาทขอมน้อยใหญ่ที่กระจายอยู่ทั่วไป ส่วนใหญ่แล้วปราสาทหลังใหญ่จะมีประวัติความเป็นมาชัดเจน ซึ่งมีกษัตริย์ในยุคสมัยขอมเรื่องอำนาจเป็นผู้สร้างเพื่อเป็นสถานที่ประกอบพิธีสำคัญทางศาสนา หรือเป็นวังที่ประทับ ส่วนปราสาทที่มีขนาดเล็กมักจะมีเรื่องเล่า

ในลักษณะเป็นนิทานปรัมปรา พิสูจน์หาความจริงไม่ได้เนื่องจากมีเรื่องราวของความลึกลับ อำนาจศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ ทำให้สถานที่เหล่านี้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชน เรื่องราวในนิทานจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดอัตลักษณ์ชุมชนขึ้น ซึ่งชุมชนได้แสดงออกผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมบวงสรวงปราสาท พิธีเซ่นไหว้บูชา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่า การเซ่นไหว้ศาลปู่ตาประจำชุมชน หรือ ประเพณีการเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่ทางชาติพันธุ์เขมรในกัมพูชาเรียกว่าปะจุมเบ็น ส่วนทางฝั่งไทยเรียกว่า แซนโฎนตา เป็นต้น

๓.๔) ความคงทนและการเปลี่ยนแปลง ลักษณะของอัตลักษณ์ จากการวิเคราะห์นิทานชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชาพบว่า ประเพณีและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องราวของนิทานมีทั้งส่วนที่ยังคงปฏิบัติสืบต่อกันมาจวบจนปัจจุบัน และส่วนที่ไม่ปฏิบัติกันแล้ว ประเพณีและวัฒนธรรมที่ยังปฏิบัติกันอยู่ เช่น ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ประเพณีเกี่ยวกับการตาย การบวงสรวงเซ่นไหว้บรรพบุรุษ การบวงสรวงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏในตำนาน การนับถือผี การรักษาผู้ป่วยโดยการประกอบพิธีกรรมทรงเจ้าเข้าผี เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาอัตลักษณ์ร่วมด้านประเพณีและวัฒนธรรมที่สะท้อนในนิทานพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชา สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. สรุปอัตลักษณ์ร่วมด้านประเพณี อัตลักษณ์ร่วมด้านประเพณีที่สะท้อนในนิทานพื้นบ้านชัดเจน ได้แก่ ขนบประเพณี ซึ่งจากการวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านสามารถจำแนกได้ดังนี้

๑.๑) ขนบประเพณีการบวงสรวงเซ่นไหว้บรรพบุรุษ

๑.๒) ขนบประเพณีการรักษาผู้ป่วย

๑.๓) ขนบประเพณีการเคารพบูชาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์

๑.๔) ขนบประเพณีการเกิด

๑.๕) ขนบประเพณีเกี่ยวกับการตาย

๑.๖) ขนบประเพณีการแต่งงาน

๒. สรุปอัตลักษณ์ร่วมด้านวัฒนธรรม

เมื่อแยกประเด็นการวิเคราะห์เป็น

รายด้าน ได้แก่ คติธรรม (Moral) คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต เนติธรรม (Legal) คือ วัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณี เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สหธรรม (Social) คือ วัฒนธรรมทางสังคม รวมทั้งมารยาทที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคม และ วัตถุธรรม (Material) คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น ยารักษาโรค บ้านเรือน สถาปัตยกรรมต่าง ๆ พบว่าสิ่งที่ เป็นอัตลักษณ์ร่วมเด่นชัดที่สะท้อนในนิทาน ได้แก่ อัตลักษณ์ร่วมด้านสหธรรม อัตลักษณ์ร่วมด้านวัตถุธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิเคราะห์อัตลักษณ์ร่วมด้านทางประเพณีและวัฒนธรรมที่สะท้อนในนิทานชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชา มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมกันหลายประการ มีความเหมือนและคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ และมีความแตกต่างในเรื่องของรายละเอียดบางอย่างเพียงเล็กน้อย เช่น คำที่ใช้เรียกพิธีกรรม หรือชื่อบุคคลต่าง ๆ รวมถึงอุปกรณ์เครื่องมือในการประกอบพิธีกรรมมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ อาทิ การปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย และสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตาม ภาพรวมของวัฒนธรรมประเพณีได้สะท้อนให้เห็นลักษณะร่วมกัน เช่น พิธีกรรมการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ในไทยเรียก “แซนโฌนตา” ส่วนในกัมพูชาเรียกว่า “ปะจุมเบ็น” แต่ห้วงเวลาในการประกอบพิธีกรรม วัตถุประสงค์ และรูปแบบโดยรวมเหมือนกัน มีนิทานหลายเรื่องที่เป็นที่รู้จักทั้งในไทยและกัมพูชา เช่นนิทานเรื่องคางคกกับเสือนิทานเรื่อง เนียงกันเณอคลุ หรือแม้แต่ในนิทานเรื่องพนมเปรี๊าะ พนมเสรีย หรือเขาชายเขาหญิง ก็มีตำนานเล่าขานเกี่ยวกับการสร้างภูเขาแข่งกันของหญิงชายในทั้งสองประเทศ ซึ่งมี เรื่องราวเหมือนกันทุกประการ แต่ภูเขาที่พูดถึงต่างปรากฏคนละที่ อัตลักษณ์ร่วมที่โดดเด่นที่สุดคือการมีสถานที่ที่เป็นโบราณสถาน รวมถึงสถานที่สำคัญทางธรรมชาติ มีตำนานเรื่องเล่า นิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์เขมรที่สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ร่วมด้านประเพณีและวัฒนธรรมสามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวชาติพันธุ์เขมรในสองประเทศ เรื่องราวในนิทานได้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมประเพณีที่ถือปฏิบัติร่วมกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เกิดเป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่น ทำให้เห็นประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษรวมทั้งสุนทรียศาสตร์ทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งผู้คนในสังคมใช้เป็นบรรทัดฐานหรือแนวปฏิบัติทางสังคมร่วมกัน รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมนั้น ชาวชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชาจึงเปรียบเสมือนญาติพี่น้องที่มีความใกล้ชิดคุ้นเคยมาเป็นเวลายาวนาน นิทานพื้นบ้านสามารถช่วยชุมชนในการเพิ่มจุดแข็งและแก้จุดอ่อนของชุมชน และเปลี่ยนภัยคุกคามให้เป็นโอกาส นิทานพื้นบ้านมีการใช้จินตนาการและการเปรียบเทียบแง่มุมต่าง ๆ ในชีวิตสามารถสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมซึ่งได้รับการเรียนรู้และแบ่งปันโดยสมาชิกทุกคนในชุมชน แง่คิด

ในนิทานสามารถนำมาพัฒนาเจตคติ แนวคิด ตลอดจนนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตจริงได้ นิทานพื้นบ้านจึงถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า และถือเป็นมรดกร่วมแห่งอาเซียน ที่ควรมีการอนุรักษ์สืบทอดเผยแพร่ต่อชนรุ่นหลัง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการดำเนินโครงการวิจัย อัตลักษณ์ร่วมด้านประเพณีและวัฒนธรรมที่สะท้อนในนิทานพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชาคณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ควรมีการทบทวนวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนในนิทานของชาติพันธุ์เขมรในไทยและกัมพูชา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน หรือสถาบันการศึกษาของทั้งสองประเทศ

๒. ควรมีการนำเอาเรื่องราวตำนานต่าง ๆ มาเป็นข้อมูลสนับสนุนให้โบราณสถาน ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

๓. นอกจากนี้ควรมีการรวบรวมตำนานต่าง ๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไป ควรมีการถอดบทเรียนด้านประเพณีและวัฒนธรรมที่สะท้อนในนิทานพื้นบ้านนำไปจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นและนิทานพื้นบ้าน

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณา วงษาสันต์. (๒๕๕๒). วิถีไทย. กรุงเทพฯ: คอนฟอร์ม..
- จรัญ พรหมอยู่. (๒๕๒๓). สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์,
- ฉลาตชาย รมิตานนท์. (๒๕๔๕). แนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ ความเป็นไทย. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี พระจอมเกล้า
ธนบุรี.
ประคอง นิมมานเหมินท์. (๒๕๕๑). นิทานพื้นบ้าน
ศึกษา พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: คณะอักษร
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๕๕).
วัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
ยุรฉัตร บุญสุนิต. (๒๕๔๖). ลักษณะความสัมพันธ์
ของวรรณกรรมกับสังคมในพัฒนาการ
วรรณคดี. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรร
มาธิราช.
ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๒๕). พจนานุกรมฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. กรุงเทพฯ:
อักษรเจริญทัศน์.
ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๒). พจนานุกรมฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ :
นานมีบุ๊คส์,

พระยาอนุমানราชชน. (๒๕๑๔). วัฒนธรรม
และประเพณีต่าง ๆ ของไทย. พระนคร:
คลังวิทยา.

เอกสารอ้างอิงต่างประเทศ

Macdonald, M. R. Whitman, M..J. and
Whitman, N.F. (2013). Teaching with
Story. Atlanta: August House, Inc.

ข้อมูลออนไลน์

Salo-Lee, L. Konivuori, S. Luoma, I. and
Laukkala, J. (2005). Properties of
Cultural Identity. สืบค้นจาก [https://
moniviestin.jyu.fi/ohjelmat/hum/
moniviestin/en/ics/13](https://moniviestin.jyu.fi/ohjelmat/hum/moniviestin/en/ics/13)